

STUDIA PÓŁNOCNOEUROPEJSKIE

OBSZARY FENNISTYKI JĘZYK – KULTURA – NARÓD

TOM WYDANY
Z OKAZJI 100-LECIA NIEPODLEGŁOŚCI FINLANDII

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO

OBSZARY FENNISTYKI
JĘZYK–KULTURA–NARÓD

INSTYTUT SKANDYNAWISTYKI
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO

STUDIA PÓŁNOCNOEUROPEJSKIE
TOM VI

SERIA POD REDAKCJĄ MARII SIBIŃSKIEJ

OBSZARY FENNISTYKI JĘZYK – KULTURA – NARÓD

TOM WYDANY
Z OKAZJI 100-LECIA NIEPODLEGŁOŚCI FINLANDII

*Redakcja naukowa
Katarzyna Wojan*

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2019

Recenzje

dr hab. Bolesław Mrozewicz, prof. UAM

prof. dr hab. Piotr Stalmaszczyk

Redakcja i korekta tekstów w języku angielskim

Marta Noińska

Redakcja Wydawnictwa

Justyna Widzicka

Projekt okładki i stron tytułowych

Andrzej Taranek

Na okładce wykorzystano obraz Grzegorza Ojcewicza

Modlitwa za ofiary wody, 2016

Skład i łamanie

Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana przez:

Prorektora ds. Studenckich Uniwersytetu Gdańskiego

Instytut Skandynawistyki i Fennistyki Uniwersytetu Gdańskiego

Wydział Historyczny Uniwersytetu Gdańskiego

Firmę Metsä Group

© Copyright by Uniwersytet Gdański

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-829-0

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206

e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl

www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. 58 523 14 49; fax 58 551 05 32

*Profesorowi Hieronimowi Chojnackiemu
inicjatorowi i współtwórcy gdańskiej fennistyki
w podzięcie za lata spędzone razem na uczelni*

Spis treści

Od Redaktorki	9
---------------------	---

Język

Katarzyna Wojan	
Świat ugrofiński w leksykografii polskiej odzwierciedlony	13
Iwona Piechnik	
Fińska terminologia biblijna	66
Anna Buncler	
Afektonimy w języku fińskim	
(w ujęciu kontrastywnym polsko-węgiersko-estońskim)	110
Joanna Rydzewska-Sięmiątkowska	
Lakikielen velvoittavat ilmaukset kyselytutkimuksen kohteena	130
Danuta Stanulewicz	
Kilka uwag o współwystępowaniu przyimków i poimków w języku fińskim ...	138
Maciej Rataj	
The image of Finnish on English-language	
infotainment websites and YouTube	148

Literatura

Arnold Kłoczyński	
„Fińska przygoda” Cecylii Lewandowskiej	163
Hanna Dymel-Trzebiatowska	
Magia Sampo. Transtekstualna lektura <i>Strażników Sampo</i> Timo Parveli	178
Kinga Ciał	
W poszukiwaniu korzeni. Wizerunek utraconego ojca w oczach synów	
na podstawie powieści Miiki Nousiainena <i>Juurihoito</i>	191

Kultura

Katarzyna Piękoś	
Wizerunek Finlandii w twórczości Akiego Kaurismäkiego	
na przykładzie „trylogii fińskiej”	213

Małgorzata Gdok-Klafkowska
 Fiński epizod w życiu i twórczości Mikołaja K. Rericha (1874–1947) 223

Piotr Klafkowski
 In Finland E.T. plays the viola. A few words about the Finnish viola music 234

Edukacja

Marta Noińska
 On the role of teachers and equal opportunities
 in the Finnish and Polish education systems 249

Sabina Lech
 Kansainväliset opiskelijat Suomessa 259

Społeczeństwo

Magdalena Bagińska
 Finki i ich ojczyzna na łamach polskiej prasy kobiecej
 okresu międzywojennego 269

Tomasz Archutowski
 Prawicowy populizm w obszarze nordyckim.
 Zaplecze wyborcze oraz motywy głosowania
 na partię Prawdziwych Finów (Perussuomalaiset) 283

Leszek Leśniewski
 Możliwości i wyzwania kapitału ludzkiego, kapitału społecznego
 oraz potencjału badawczo-rozwojowego w Finlandii 295

Varia

Katarzyna Wojan
 Słowo o Profesorze Hieronimie Chojnackim – inicjatorze i współtwórcy
 gdańskiej fennistyki 307

Katarzyna Wojan
 Bibliografia prac polskich uczonych z zakresu fennistyki (wybór) 314

Katarzyna Wojan
 Przemówienie wygłoszone 16 maja 2017 roku podczas inauguracji
 konferencji naukowej „Obszary fennistyki: język– kultura – naród”
 na Uniwersytecie Gdańskim (Konferenssin tervetuliaispuhe) 341

Jukka Soisalon-Soininen
 Przemówienie wygłoszone 22 września 2017 roku w Gdyni
 podczas inauguracji wystawy historycznej
 „Śladami marszałka Mannerheima w Polsce” 343

Od Redaktorki

Niniejszy tom *Obszary fennistyki. Język – kultura – naród* zawiera siedemnaście artykułów, będących pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej pod tym samym hasłem z okazji 100-lecia niepodległości Finlandii na Uniwersytecie Gdańskim w dniach 15–16 maja 2017 roku, której uroczystej inauguracji dokonała Jej Ekscelencja Ambasador Republiki Finlandii Hanna Lehtinen. Celem konferencji była integracja naukowa niewielkiego środowiska fennistycznego w Polsce. Autorami publikowanych tekstów są pracownicy naukowcy, badacze niezależni, a także doktoranci i studenci. Ich afiliacja obejmuje pięć ośrodków uniwersyteckich: Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet Szczeciński. Prezentują oni szerokie spektrum zainteresowań naukowych: od językoznawczych, literaturoznawczych, translatorycznych, historycznych – po ekonomiczne. Część tylko badaczy posiadała wykształcenie fennistyczne – wielu ma inne specjalizacje filologiczne; w ich gronie są: angiści, skandynawiści, hungarystka, orientalista, romanistka, rusycyści, historycy, filozofowie. Cieszy udział w tomie studentek kierunku fińskiego na gdańskiej skandynawistyce oraz doktorantów, których zainteresowania oscylują wokół problematyki fińskiej.

Tom podzielono na pięć działów merytorycznych: *Język, Literatura, Kultura, Edukacja, Społeczeństwo*. Najwięcej tekstów konstituuje dział językoznawczy, w którym autorzy zawarli opisy wybranych aspektów pięknego języka fińskiego. Świat ugrofiński odzwierciedlony w polskich słownikach różnego typu krytycznie przedstawiła Katarzyna Wojan. Nowotestamentową terminologią fińską w ujęciu historycznym zajęła się Iwona Piechnik. Leksykalnej analizy kontrastywnej afektonimów fińskich w rzadkiej konfiguracji języków: polskiego, węgierskiego oraz estońskiego – dokonała Anna Buncler. Metodologiczne aspekty analizy wyrażenia deontycznych funkcjonujących w fińskim języku prawnym przynosi fińskojęzyczny artykuł Joanny Rydzewskiej-Sięmiątkowskiej. Zagadnienia gramatyczne dotyczące współwystępowania w języku fińskim przyimków i poimków syntetycznie omówiła Danuta Stanulewicz. Ciekawe wyniki badań w zakresie mitów i stereotypów językowych na podstawie internetowych tekstów o charakterze nieformalnym zaprezentował Maciej Rataj.

Dział poświęcony literaturze rozpoczyna „fińska przygoda” z przekładem Cecylii Lewandowskiej opisana przez Arnolda Kłonczyńskiego. Autorskie interpretacje mitologicznej, tajemniczej magii Sampo w prozie Timo Parveli przedstawiła w ujęciu transtekstualnym Hanna Dymel-Trzebiatowska. Wizerunek utraconego ojca w powieści *Juurihoito* Miiki Nousiainen ukazała Kinga Ciaś.

Dział traktujący o kulturze Finlandii zawiera trzy teksty z jej różnych obszarów. Twórczość filmową znakomitego Akiego Kaurismäkiego przybliżyła Katarzyna Piękoś, prezentując artystyczny wizerunek kraju reżysera. Fiński epizod w życiu i twórczości wybitnego rosyjskiego myśliciela Mikołaja Riericha naszkicowała Małgorzata Gdok-Klaffkowska. Esej poświęcony fińskiej muzyce współczesnej na – przeżywającą dziś renesans – altówkę przygotował Piotr Klaffkowski.

W dziale *Edukacja* zamieszczono dwa teksty, w tym jeden fińskojęzyczny. Na temat słynnego w świecie systemu edukacji w Finlandii w porównaniu z polskim wypowiedziała się Marta Noińska, akcentując rolę nauczyciela. Natomiast Sabina Lech, studentka gdańskiej skandynawistyki linii fińskiej, przedstawiła w swym eseju interesującą z perspektywy socjologicznej charakterystykę grupy studentów zagranicznych pobierających naukę na fińskich uczelniach wyższych.

Na dział *Społeczeństwo* składają się trzy artykuły. Obraz Finek w polskiej prasie kobiecej okresu międzywojennego zrekonstruowała Magdalena Bagińska. Ramy prawicowego populizmu reprezentowanego przez partię Prawdziwych Finów nakreślił Tomasz Archutowski. W ostatnim rozdziale Leszek Leśniewski omówił potencjał i wyzwania kapitału ludzkiego, kapitału społecznego oraz potencjału badawczo-rozwojowego w Finlandii.

Dopełnieniem książki są varia, w których znalazły się teksty przemówień z uroczystości jubileuszowych odbywających się w Gdańsku, a także zebrana bibliografia prac naukowych prezentująca dorobek fennistyczny współczesny badaczy polskich. Miejsce honorowe w tym dziale zajmuje tekst ukazujący sylwetkę profesora Hieronima Chojnackiego – inicjatora i współtwórcy gdańskiej fennistyki, napisany przeze mnie z okazji jego jubileuszu 70-lecia urodzin.

Dziękuję Leenie Laajo-Szańkowskiej za przejrzanie tekstów fińskojęzycznych oraz cenne uwagi językowo-stylistyczne.

Katarzyna Wojan

JĘZYK

Katarzyna Wojan
Uniwersytet Gdański

Świat ugrofiński w leksykografii polskiej odzwierciedlony¹

Abstract

The Finno-Ugric world reflected in Polish lexicography

The paper provides a comprehensive description of the presence of the Finno-Ugric world in Polish lexicography, in the entries of the most significant dictionaries. The text emphasizes that so far only selective and scattered attempts have been made to show this phenomenon. The lexicographic material has been divided into terms related to research activities in the field of Finno-Ugric studies and the lexicon taken from the Finno-Ugric languages. The paper contains an index of Uralic terms (about 600 entries). The author shows the richness of the term *Finno-Ugric studies* (*ugrofinistyka*); this concept covers issues that are present in scientific research including history, geography, language, literature, as well as the folklore of peoples and nations who still speak languages belonging to the Uralic language family.

Key words: Finno-Ugric studies, Polish lexicography, philological terminology

Słowo wstępne

Potrzebę przeprowadzenia badań leksykalnych dotyczących świata ugrofińskiego odzwierciedlonego w siatkach hasłowych największych polskich dzieł słownikarskich jako pierwszy dostrzegł jeden z najwybitniejszych współczesnych polskich leksykografów – profesor Jan Wawrzyńczyk – praktyk i teoretyk, promujący dorobek badaczy różnych orientacji filologicznych i penetrujących materie różnorodnych języków. Na początku wyzwanie wydawało się niespecjalnie skomplikowane. Propozycja podyktowana była niewątpliwie względami czysto utylitarnymi, mającymi przynieść korzyść lek-

¹ Tekst stanowi zmodyfikowaną wersję artykułu *Świat ugrofiński w słownikach polskich* zamieszczonego w tomie prac: *Wokół 300 tysięcy polskich słów. Wstęp do hasłownictwa* pod red. Jana Wawrzyńczyka i Piotra Wierchonia, Warszawa: BEL Studio, 2017, s. 241–390.

sykografom praktykom wytrwale drażącym polszczyznę. Jednak po pewnym czasie przyjęte zobowiązanie okazało się wcale nie tak proste w realizacji. Zastanawiałam się nad koncepcją przeprowadzenia wymiernych badań, nad kształtem i zasobem leksyki, której obecności w słownikach zamierzałam dowieść lub stwierdzić jej brak (a raczej to drugie). Trzeba zaznaczyć, iż każde przedsięwzięcie leksykograficzne jest pracą karkołomną, mrowczą, żmudną, obciążoną licznymi trudnościami, wymagającą dużej determinacji. „Poznanie słownictwa, jego cech ilościowo-jakościowych to ciężka praca, praca na polu kultury. Potrzebni są zapaleni szperacze, ludzie obdarzeni bzikim lingwistyczno-filologicznym (wyrażenie Juliana Tuwima) do jej wykonywania” – pisał celnie profesor Jan Wawrzyńczyk w jednym z artykułów (Wawrzyńczyk 2015: 7). By sprostać zadaniu, jakim miało być przeprowadzenie założonego słownikarskiego śledztwa, zmuszona byłam wykonać czasochłonne kwerendy ukierunkowane na wybrane teksty słownikowe i ogarnąć wyobraźnią leksykę, którą zamierzałam wypatrzeć.

Penetracje leksykograficzne zdecydowałam się prowadzić na materiale najważniejszych dzieł narodowych: *Słownika języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego (t. 1–6, Warszawa 1807–1814); tzw. *Słownika wileńskiego*, czyli *Słownika języka polskiego* opracowanego przez Aleksandra Zdanowicza, Michała Bohusza Szyszkę, Januarego Filipowicza, Walerjana Tomaszewicza, Florjana Czeplińskiego i Wincentego Korotyńskiego (Wilno 1861); tzw. *Słownika warszawskiego*, czyli *Słownika języka polskiego* pod redakcją Jana Karłowicza, Władysława Niedźwiedzkiego i Adama Antoniego Kryńskiego (t. 1–8, Warszawa 1900–1927); *Słownika języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego (t. 1–11, Warszawa 1958–1969); a także *Dykcjonaryka geograficznego* Laurence’a Echarda, K. Vosgiena i Franciszka Siarczyńskiego (t. 1–3, Warszawa 1782) oraz *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* Filipa Sulimierskiego, Bronisława Chlebowskiego, Władysława Walewskiego (t. 1–15, Warszawa 1880–1914). Przejrzałam też *Encyklopedię Gutenberga*, czyli *Wielką ilustrowaną encyklopedię powszechną* (t. 1–22, Kraków 1929–1938). Leksykę z Doroszewskiego konfrontowałam z zasobami internetowymi *Słownika języka polskiego SJP*. Do dzieł współczesnych należy natomiast *300 tysięcy polskich słów. Indeks a fronte* Jana Wawrzyńczyka i Piotra Wierzchonia (Poznań 2016). Wyróżnia je aktualizacja zasobów leksykalnych polszczyzny, bogactwo terminologiczne i onomastyczne (zawiera uzupełnienia dotychczasowych słowników).

Warto przypomnieć, iż pierwszym słownikiem z językami polskim i węgierskim był *Dictionarius Latine, Germanice, Polonice et Ungarice* Joannesa Silvestrisa Pannoniusa z 1531 (Kraków) (zob. Wojan 2013). Do tego druku jednak dostępu nie ma.

Z polskiej faktografii tekstowej wyekscerpować można szereg terminów związanych z filologią ugrofińską. W znakomitej większości są to terminy „hapaksowe” (jeśli posłużyć się terminem Wawrzyńczyka), niepoświadczono-

ne w słownikach lingwistycznych, nawet tych poprawnościowych, ani też tych o charakterze encyklopedycznym. Brak ustalonej normy często sprzyja wytworzeniu się w dyskursie naukowym czy popularnonaukowym (wyпадkową tego drugiego są np. popularne serwisy internetowe, encyklopedie powszechne redagowane przez internautów, czyli popularna Wikipedia) terminologicznego chaosu.

leksykę opisującą świat ugrofiński można podzielić na dwa zasadnicze rodzaje: 1) terminologię związaną z działalnością naukowo-badawczą ugrofennistów, 2) leksykę ogólną przyswojoną z języków ugrofińskich. W niniejszym artykule zostaną przedstawione fennougryzmy (ugrofennizmy) pierwszego typu. O zapożyczeniach z języka fińskiego (fennizmach w polszczyźnie) pisałam wcześniej w swoich monografiach (Wojan 2014; 2016). Moją wypowiedź kończy zestawienie – *Indeks terminów uralistycznych*, notujący ponad 600 haseł stanowiących propozycję do wykorzystania w przyszłych hasłownikach polskich.

O ugrofinistyce

Termin **filologia ugrofińska** posiada bliskoznaczniki: **ugrofinistyka**, **ugrofennistyka**, **fennougrystyka**, **finougrystyka**. Często w światowym piśmiennictwie naukowym wymiennie używa się synonimicznego, choć zakresowo szerszego, terminu **uralistyka**. Daremnie jednak szukać tych haseł w słownikach języka polskiego. Rosjanie operują podobnym mianownictwem: *финно-угроведение*, *фенноугристика*, *финоугроведение*, *финноугроведение*, *угрофинистика*, a także *уралистика*. Język fiński zna zaś terminy: *fennougri-stiikka*, *suomalais-ugrilainen filologia*, *uralistiikka* (Saarikivi 2001; Palola 2015).

Historycznie **ugrofinistyka/ugrofennistyka/fennougrystyka/finougrystyka** wyodrębniła się z **altaistyki**, z którą nieodłączny związek mają liczne, lansowane do niedawna, teorie dotyczące azjatyckiej etnogenezy narodów **ugryjskich**. W świetle założeń XVIII-wiecznego twórcy altaistyki – Philipa Johana von Strahlenberga (1676–1747), szwedzkiego oficera oraz niemieckiego geografa i kartografa, badania języków altajskich były nierozzerwalnie połączone z badaniami **języków uralskich** (Stachowski 2008: 168). Przedmiot zainteresowań współczesnej **ugrofinistyki** stanowią wieloaspektowe studia opisowe i historyczno-porównawcze języków i kultur narodów **ugrofińskich**, a szerzej – **uralskich**, z uwzględnieniem języków **samodyjskich (samojedzkich)**; w tym ostatnim rozumieniu używa się zaś terminu **uralistyka**, zwłaszcza w kręgu językoznawców rosyjskich (Ярцева 2002: 550–551). Badaniami szczegółowymi w zakresie języka, literatury, folkloru, historii oraz kultury narodów fińskich i fińskojęzycznych [w tym estońskiego i in-

nych etnolektów **zachodniofińskich** (por. ang. *Finnic languages*)] zajmuje się **fennistyka/finistyka** (fiń. *suomalainen filologia, fennistinen filologia, fennistiikka*); jej burzliwy rozwój obserwowany jest od co najmniej dwóch stuleci. Odrębnymi kierunkami **fennistycznymi/finistycznymi** są **karelistyka** i **estonistyka**, w Polsce niestety zupełnie niepopularne i nierozwijane.

Wykształciły się też takie subdyscypliny, jak **hungarologia/hungarystyka**, **udmurtologia/udmurtystyka**, **permistyka/permologia**, **samojedologia/samojedystyka** czy – dynamicznie rozwijająca się, popularna w krajach borealnych – **saamistyka** (fiń. *saamentutkimus*), w Rosji: **łoparystyka/laponistyka**, podejmująca badania nad językami i kulturą Saamów, a także dziedzinowo rozległa **ugrystyka**. Autonomicznymi dyscyplinami uralistyki są zaś **samojedologia/samojedystyka** (zob. Janhunen 1996) oraz **jukagirystyka** (zob. Knüppel 2013: 173).

Rosjanie ukuli też termin **kwenistyka** (ros. *квенистика*). W Polsce mamy wprawdzie nielicznych badaczy języka kweńskiego i kultury Kwenów (m.in. Petryk 2009; 2012; 2014), jednakże z tą nazwą w rodzimym piśmiennictwie się nie zetknęłam.

Ugrofinistyka/fennougrystyka wykorzystuje kompleksową wiedzę filologiczną, stanowiącą dorobek myśli reprezentantów różnych dyscyplin humanistycznych, m.in. związanych z historią i kulturą narodów ugrofińskich – etnohistorią, religioznawstwem (badania dziedzictwa duchowego), paleografią, archeologią, antropologią fizyczną, genetyką itd. Nie pozostaje też obojętna na przełomowe odkrycia geografów i dokonania kartografów w ich długiej, krętej drodze do poznania Europy. Wychodząc naprzeciw dzisiejszym poszukiwaniom, ujmuje ona wysoce zróżnicowane pod względem tematycznym i metodologicznym obszary wiedzy, co w rzeczywistości czyni z niej naukę multidyscyplinarną. Ugrofinistyka (fennougrystyka) nie tylko intensywnie bada, ale również wskrzesza i popularyzuje dawne systemy piśmiennicze o charakterze runicznym (**runika**), np. madziarsko-szeklerski **rowasz**, zyriański **anbur/abur**, staropermski **pas**, udmurcki **pus**, maryjski **tiste**, mordwiński **teszks**, **runy** karelskie (o tym Wojan 2015a,b; 2016). Paleografowie uralscy [**paleouraliści** (termin mój – KW)] wykorzystują w badaniach dokonania na polu alfaistyki, sumerystyki, paleoslawistyki, runologii i in. Rozwijają się fascynująca **epigrafika**, dostarczająca coraz to nowych świadectw językowych i obiektywizująca uzyskiwane wyniki badań (Wojan 2014; 2015a; 2016).

Warto wspomnieć o zintensyfikowanych pracach w zakresie **interlingwistyki uralistycznej**, której przedmiot stanowią języki skonstruowane (sztuczne, pomocnicze). Na bazie języków uralskich powstały takie interlingwy, jak *budinos*, *nasika*, *quenejski/quenya*, *samboka*, *wozgijski/vuozgašchai*, *kënta-käxli* (ten ostatni oparty jest na rekonstrukcjach praform uralskich) (Wojan 2016: 130–147). W fennistyce ostatnich trzech dziesięcioleci zawiązała się nowa subdyscyplina lingwistyczna – **selkologia**, zajmująca się

zarówno teoretycznymi podstawami, jak i praktyką konstruowania współczesnego fińskiego języka pomocniczego – **selkokieli** (Wojan 2014; 2016). W zakres działalności fińskich interlingwistów wchodzi też pielęgnowanie etnolektów odrębnych społeczności (etnosów) mieszkających w Finlandii. Do takich zaliczają się m.in. dialekty fińskich Romów – **kaalo** oraz **fennoromani** (pol. **fennoromski**); owe etnolekty są swoistymi mikstami językowymi (*mikst* – termin mój – KW) (Wojan 2016: 90–94). Pieczołowicie opracowywane są słowniki różnych odmian fińskiego natywnego języka migowego; w Finlandii rozwija się też dydaktyka akademicka oraz leksykografia wizualno-przestrzennych języków miganych oraz systemów językowo-migowych (Wojan 2016: 84–85). W tym obszarze Finowie mogą być dla nas wzorem.

Filologia ugrofińska w Polsce

W Polsce **filologię ugrofińską** można studiować w dwóch ośrodkach akademickich: na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (dydaktyka prowadzona w Zakładzie Filologii Ugrofińskiej Instytutu Językoznawstwa) oraz na Uniwersytecie Warszawskim (dydaktyka prowadzona w Katedrze Hungarystyki). Absolwenci tego kierunku w zależności od stopnia studiów otrzymują dyplom licencjata/magistra filologii ugrofińskiej – język fiński / język węgierski. Na Uniwersytecie Gdańskim w Instytucie Skandynawistyki od niedawna, tj. od roku akademickiego 2015/2016, istnieje specjalność: język, kultura i gospodarka Finlandii, prowadzona w ramach kierunku skandynawistyka. Ta ostatnia ma profil praktyczny, co oznacza, iż zakres przedmiotów filologicznych – **fennistycznych/finistycznych**, został ograniczony do minimum. Trwają jednak prace zmierzające do zmiany profilu specjalności na ogólnoakademicki.

Przygotowując grunt pod przyszły kierunek fiński, członkowie Rady Programowej (do której również należą) Katedry Skandynawistyki Uniwersytetu Gdańskiego zastanawiali się nad jego nazwą. Wysuniętych propozycji nazewniczych było kilka: **finlandystyka**², **finistyka**, **fennistyka**, **studia finistyczne**, **studia fennistyczne** itp. Ostatecznie żadna z ich nie znalazła odzwierciedlenia w nadanej nazwie, głównie z uwagi na niefilologiczny charakter oferowanych studiów w ramach specjalności. Poniżej zamieszczono wypowiedź profesora Hieronima Chojnackiego na temat planowanego kierunku:

² Zob. *Raport z wizytacji (ocena programowa)*. Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 462 /2012 Prezydium Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 25 października 2012 r., http://www.pka.edu.pl/raporty/2015/12/02/BM_UG_skandynawistyka_z_odp.pdf (dostęp: 30.10.2016).

Dyrektor Instytutu Skandynawistyki i Lingwistyki Stosowanej UG, prof. Hieronim Chojnacki powiedział PAP, że organizowane Dni Fińskie są początkiem dyskusji nad możliwością otwarcia na UG nowego kierunku studiów, dotyczącego znajomości języka i kultury Finlandii. „Chcemy poznać opinię władz uczelni, regionu oraz biznesu o tym, czy jest zapotrzebowanie na studia, nazwane roboczo, **finistyką**” – tłumaczył. Oceniał, że mogłyby to być studia interdyscyplinarne, gdzie możliwa byłaby nauka języka fińskiego [<http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,399838,dni-finskie-na-universytecie-gdanskim.html> (dostęp: 5.11.2016)].

Nurtującą kwestię chrematonimiczną porusza wpis (nieznanego autora) widniejący na stronie internetowej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego w zakładce *Porady językowe* o treści: „Czy wyrażenie „**studia finistyczne**” ‘dotyczące języka fińskiego’ jest poprawne?” (data publikacji: 20.10.2015, godz. 0:47). Na to pytanie logicznej odpowiedzi udzieliła lektorka języka polskiego Magdalena Staknis:

Wyrażenia *studia finistyczne* nie znajdujemy w Narodowym Korpusie Języka Polskiego oraz w najpopularniejszej wyszukiwarce internetowej. Ze słowotwórczego punktu widzenia słowo to utworzone jest poprawnie, analogicznie do *polonistyka* – *studia polonistyczne*, *germanistyka* – *studia germanistyczne*, *niderlandystyka* – *studia niderlandystyczne*, *rusycystyka* – *studia rusycystyczne* itd., jednak podstawowy dla tego przymiotnika rzeczownik *finistyka* ma małą frekwencję (wyszukiwarka Google potwierdza tylko 20 jego wystąpień). W użyciu jest natomiast podobny wyraz o szerszym znaczeniu: *studia ugrofinistyczne* ‘studia dotyczące języka fińskiego i języków ugrojskich’ [http://fil.ug.edu.pl/wydzial/instytuty_i_katedry/instytut_filologii_polskiej/jezykoznanstwo_polonistyczne/porady_jezykowe/slowotworstwo_pochodzenie_wyrazow?page=4 (dostęp: 5.11.2016)].

Do wzmiankowanej specjalności zdaje się całkiem dobrze przystawać nazwa *finlandystyka*, w „potocznym” rozumieniu mieszcząca w sobie zarówno elementy nauk filologicznych, jak i niefilologicznych (por. analogiczne rozróżnienie pojęć: *germanistyka* – *niemcoznawstwo*, *rusycystyka* – *rosjoznawstwo*, *sinologia* – *chinoznawstwo*, *filologia angielska* – *amerykanistyka*). W Katedrze Hungarystyki Uniwersytetu Warszawskiego funkcjonuje Pracownia Finlandystyki. Program studiów filologii ugrofińskiej na Uniwersytecie Warszawskim przewiduje przedmiot *Wstęp do finlandystyki*. Onim *finlandystyka* tak oto wyjaśnia Maria Krajewska w poradach na stronie *Słownika języka polskiego PWN*:

Filologia polska to polonistyka, a filologia duńska lub fińska? Używa się czasem słowa **finlandystyka** na określenie filologii fińskiej. Można filologię duńską nazywać *jutlandystyką* – analogicznie do innych nazw filologii, mających źródłosłów łaciński. Obie, a prócz nich także szwedzka, norweska i litewska, czyli *lituanistyka*, objęte są programem studiów na skandynawistyce, np. na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu [<http://sjp.pwn.pl/slowniki/finlandystyka.html> (dostęp: 5.11.2016)].

Jako językoznawca preferuję nazwy utworzone na łacińskiej podstawie etymologicznej *fenni-* (zob. Tacyt 1902: 46), co oznacza, iż w dyskursie akademickim posługuję się terminami: *fennistyka*, *fennistyczny*, *fennista*, *fennistka*, *fennougrystyka*, *ugrofennistyka*. Dlaczego? W słowotwórstwie odnajduję odciśnięcie przemożnego wpływu języków zachodnioeuropejskich, w których ustalili się terminy z morfemem rdzennym *fenni-* (m.in. fiń. *fennistiikka*, *fennisti*, *fennistinen*, niem. *die Fennistik*, niderl. *de Fennistiek* itd.). Przed laty z kolei propagowałam usilnie wariantywny onim *finistyka*. Jednak poprawne z punktu widzenia polskiego językotwórstwa określenie wprowadzało mnie – nadawcę wypowiedzi – w pewne zakłopotanie, gdyż było ono niewłaściwie percypowane przez rozmówców. Zazwyczaj odbiorcy przekazu kojarzyli finistykę z dyscypliną żeglarstwa (por. łódź żeglarska klasy Finn). Pojęcie to okazało się zatem semantycznie nieostre.

Wykładowcy regularnie opracowujący materiały dydaktyczne, a także przygotowujący prace naukowe z zakresu ugrofinistyki, posługują się specjalistyczną terminologią naukową oraz leksyką odnoszącą się do historyczno-językowo-kulturowo-społecznych realiów świata ugrofińskiego. O ile wykłady przygotowywane w którymś z języków ugrofińskich nie sprawiają prowadzącemu większych trudności pod względem doboru leksyki typowej dla danego dyskursu naukowego (danego obszaru wiedzy), to już przekład na język polski kluczowych terminów bywa nieco kłopotliwy. Szczególnie dotkliwie staje się to w procesie redakcji polskojęzycznych tekstów koncentrujących się na zagadnieniach ugrofinistycznych, wcześniej nieprzedstawianych w piśmiennictwie polskojęzycznym. Zwykle odkrywa się fakt, iż słownictwo ugrofińskie – zarówno w warstwie propriальной, jak i apelatywnej – nie zostało włączone do siatek hasłowych słowników. Inną bolączką naukowców jest nazewnictwo geograficzne. W polskich opracowaniach leksykograficznych ujawniają się poważne luki w tym zakresie. O konsekwencji takiego stanu rzeczy świadczyć może choćby poważna praca *Historia Finlandii* Barbary Szordykowskiej (Warszawa 2011), w której odnotowuje się szereg niezgodności onimicznych (tu nazwa została przyswojona raz ze szwedzkiego, raz z fińskiego, raz z niemieckiego, bądź nawet z rosyjskiego).

Przyjrzyjmy się, jak została odzwierciedlona leksyka ugrofińska w leksykografii polskiej na przykładzie wybranych dzieł.

Terminy ugrofińskie w słownikach geograficznych

We współczesnych opracowaniach leksykograficznych odczuwa się brak wielu ugrofińskich nazw geograficznych. Jest to dotkliwie dla polskiego użytkownika niemającego dostępu do kompetentnego aktualizowanego źródła w dobie dynamicznego rozwoju turystyki, także tej zarobkowej. Zwróćmy

Początki skandynawistyki gdańskiej wiążą się z powołaniem we wrześniu 1970 roku na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Gdańskiego samodzielnego Zakładu Języków i Kultury Krajów Skandynawskich, przekształconego w roku 1981 w Katedrę Skandynawistyki. Dorobek naukowo-dydaktyczny katedry tworzyli profesorowie Zenon Ciesielski i Jan Szymański, a także pracujący w jednostce literaturoznawcy, językoznawcy, politolodzy, przedstawiciele nauk społecznych, medioznawcy oraz wykładowcy języków skandynawskich. Ich naukowe poszukiwania i praca ze studentami przez lata materializowały pojęcie o skandynawistyce jako interdyscyplinarnym obszarze badawczym i dydaktycznym. W roku 2016 Katedra Skandynawistyki decyzją władz uczelni uzyskała rangę instytutu.

„Studia Północnoeuropejskie” to seria promująca naukowe eksploracje i badawcze pasje pracowników gdańskiej skandynawistyki oraz zapraszanych do współpracy badaczy z innych ośrodków akademickich. Planowane są również tomy prezentujące studencką aktywność naukową.

Publikacje tworzące profil serii świadczą o ustawicznym redefiniowaniu i poszerzaniu obszarów kulturowych eksplorowanych przez gdańskich skandynawistów i ich zainteresowaniu dynamiką procesów zachodzących na styku kultur.

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-829-0